

INDLEDNING

Omsorg og tilknytning

De tre første artikler i dette nummer af *Psyke og Logos* handler om omsorgens og tilknytningens betydning for barnets tidlige udvikling. Begge begreber har i den nyere tids psykologi forandret sig meget, en forandring der nok kan give anledning til en afklaring:

Omsorg, f.eks. moderens eller pædagogens omsorg for barnet, er altid blevet betragtet som betydningsfuld. Tidligere blev den imidlertid betragtet som noget »blødt«, noget mystisk føleri, der ikke egner sig til en videnskabelig sondering, fordi den hører til i et landskab af grundmenneskelige eller ideologisk belastede begreber, hvor man kan slippe afsted med at mene hvad som helst. I nutiden er den begyndt at blive behandlet som noget, der fortjener at blive taget alvorligt som et forskningsemne, næsten som om den kan måles og vejes. Og det vil den måske også snart kunne. Der er nok to grunde til, at man er begyndt at tage omsorgen alvorligt. For det første er udviklingspsykologien simpelthen blevet bedre, den har fået bedre undersøgelsesteknikker og et mere adækvat begrebsapparat. For det andet er der i samfundet sket en glidende forandring af de menneskelige relationer, hvor formynderrelationer (hvor den ene part har ansvar for den anden) i stigende grad bliver omdefineret til service-relationer (hvor den ene part yder service til den anden uden at skulle påtage sig noget ansvar for den andens ve og vel). Eller sagt på en anden måde: Asymmetriske relationer bliver i stigende grad omdefineret til symmetriske relationer. Og hvis det er sandt, at omsorg er noget, der i bund og grund hører hjemme i formynderrelationer eller asymmetriske relationer, f.eks. i spædbarnsomsorg, sygepleje og ældreomsorg, må denne udvikling føre til en synliggørelse af nødvendigheden af omsorg og af gode begreber om omsorg.

Tilsvarende med tilknytningen. Den blev tidligere betragtet som noget, der kunne være meget godt for barnets trivsel, men ellers ikke fortjente videnskabelig interesse. Så kom Spitz' undersøgelser af børn, der tog skade af en aldeles umenneskelig behandling, og Harlow's undersøgelser af abeunger, der tog skade af en lige så unaturlig eller uabelig behandling. Disse undersøgelser bidrog til en romantiserende dyrkelse af de tætte kærlighedsbånd mellem mor og spædbarn. Da der samtidig kom et stort samfundsmæssigt behov for at rekruttere kvinder som lønarbejdere, blev den romantiserende dyrkelse af tilknytningen mellem mor og barn

modsvaret af en ideologi, der blev formuleret således: Al den snak om tilknytning har kun til formål at få kvinderne hjem til kødgrysterne.

Agnete Diderichsens artikel demonstrerer, hvordan psykologien har lagt dette ideologiske dilemma bag sig. Med henvisning til konkret og empirisk funderet psykologi fortæller hun om, hvad tilknytning er, hvordan den viser sig, hvordan den arter sig forskelligt, og hvilken rolle den spiller for barnet, specielt med henblik på barnets situation i daginstitutionen. Derefter sammenligner hun beskrivelserne af de to usikre tilknytningskategorier med Mahler og Winnicotts teorier.

Benny og Lone Karpatschof fortæller om forbindelsen mellem på den ene side vores nye viden om omsorgens og tilknytningens betydning i barnets udvikling og på den anden side den gamle uoverensstemmelse mellem Freud og Ferenczi om støttende voksenterapi. Forfatterne beskriver, hvordan omsorgssvigt transmitteres fra generation til generation, og hvordan et konkret tilfælde af støttende terapi af en mor fører til en art kompensation for det omsorgssvigt, hun selv har været udsat for som barn, hvorved hendes forældreevne genoprettes delvist. Påvisningen af en sådan generationstransmission af omsorgssvigt og af, hvordan den kan brydes med »regressiv omsorg«, er et argument for selv-psykologien, ligesom den kaster lys på begrebet borderline personlighed.

Sven Thyssen beskæftiger sig med den professionelle omsorg i vuggestuer og børnehaver. Også her er der sket en forandring. Tidligere var det almindeligt at lægge hovedvægten på et af de tre udsagn: »Småbørn skal først og fremmest have fysisk pleje«. »Småbørn skal først og fremmest have tryghed«. »Småbørn skal først og fremmest lære noget«. I den nyere tids omsorgsbegreb ses de tre mål ikke som adskilte. Sven Thyssens artikel viser, hvordan de tre mål for børnepasningen forenes i praksis, og hvordan der ikke behøver at være nogen modsætning mellem det at være opmærksom på henholdsvis barnets subjektive og objektive behov.

Den tidlige subjektive oplevelse

Den næste artikel handler om barnets allertidligste oplevelser, populært kaldet »den tidlige subjektive oplevelses basale elementer«, et udtryk der er blevet skabt af Daniel Stern. Det er netop Sterns teori, og måske til dels selv-psykologien, der har bidraget til den store interesse for disse oplevelser. Jens Wilbrandt argumenterer for, at Stern betragter disse elementer som *à priori* kategorier, der eksisterer forud for det, som barnet perciperer, og at Stern mangler at skelne mellem 3 ting: De ydre forudsætninger for spædbarnets oplevelse, selve oplevelsen og den voksne iagttagers begreber om oplevelsen.

Hvad er udvikling?

Men hvad er udvikling overhovedet? Det må da i hvert fald være noget godt. Men hvordan godt? Er kriteriet for »mere udviklet«, at man bliver lykkeligere, at man realiserer sig selv, at man bliver klogere, eller at man udfolder de potentialer, der ligger i den menneskelige natur, eller at man på nytestamentelig vis bruger sine talenter? Ifølge Klemens Kappel indeholder vores begreber om udvikling en forestilling om, at der er en overordnet målestok for udvikling. Kappel stiller sig skeptisk over for denne forestilling, og han åbner dermed op for en række af diskussionstemaer: Måske er individuel udvikling bare lig med indlæring plus biologisk modning. Og måske er spørgsmålet om den eksisterende eller ikke eksisterende objektive målestok for udvikling en parallel til det moralfilosofiske spørgsmål om det, der er blevet kaldt den naturalistiske fejlslutning: Det er blevet hævdet, at en handlings moralske kvalitet ikke kan måles ved, om den fører til noget godt. På samme måde kan det måske hævdes, at individets udvikling ikke kan måles ved, hvor dygtig eller lykkelig eller selvrealiseret hun bliver.

Alligevel holder de fleste af os fast i en forestilling om den personlige udvikling som et forløb gennem nogle stadier. Som regel er der tre sådanne stadier: En oprindelig tilstand, en »søgende« tilstand og en tilstand, hvor et eller andet mål for den personlige udvikling er opnået. Måske er vores intuition om, at der er netop tre stadier, et grundmenneskeligt fænomen, måske er den et resultat af nogle kulturelt overleverede tankefigurer. Mogens Pahuus demonstrerer, hvordan tankefiguren om trestadie udviklingen udmøntes i tre forskellige typer af udviklingsromaner, og han diskuterer, hvorfor personlighedspsykologien har så svært ved at håndtere livsvisdom af den art, der indeholdes i disse romaner.

Efteruddannelse og udvikling i voksenlivet

Rationalet for uddannelse, undervisning og pædagogisk indsats i det hele taget er ofte, at deltageren i en bestemt og veldefineret kontekst, læresituationen, lærer noget, som på en eller anden måde udvikler hende, så hun bliver anderledes, ja ligefrem »bedre«. Ellers er det ikke »genuin læring«. Genuin læring resulterer i, at hun kan føre indlæringsresultatet med sig ud i verden. Ud fra denne opfattelse er efteruddannelse noget, hvor deltageren lærer noget, som hun kan tage med sig tilbage til erhvervslivet og dermed forandre (forbedre) sin praksis dér. Christian Lima kritiserer denne holdning til efteruddannelsen og hævder, at det sjældent er det, der foregår. Det indlærte fører kun til praksisforandring, hvis denne forandring i forvejen er under forberedelse i den på gældende virksomhed. Med udgangspunkt i en generel kritik af forestillingen om trans-

fer af kontekstfri viden og færdigheder foreslår han en ændret holdning til, hvad der bør være målsætning for efteruddannelser i det hele taget.

Men kan man udvikle intelligensen, når man er blevet voksen? Undersøgt med de traditionelle IK-prøver finder der ikke nogen nævneværdig udvikling sted. Nikolaj Lunøe og Niels Busch-Jensen fortæller imidlertid om en teori, ifølge hvilken der hos en del mennesker foregår en fortsat udvikling i voksenalderen, nemlig af evnen til at håndtere kompleksitet, en evne der populært sagt har at gøre med, hvor mange bolde man kan have i luften på én gang.

Udvikling og følelser

Martin Johansens artikel »Når elskoven dør« handler på sin vis også om udvikling (eller i det mindste forandring) i voksenlivet. I artiklen gennemgås forskellige hændelser og forhold, der kan få lidenskab til at blegne eller dø hen. Vane eller kedsomhed er naturligvis en af dem, men der er mange andre, og for flere af dem gælder det (uden at Martin Johansen kan drages til ansvar for denne tolkning), at det er mangel på videreudvikling hos den anden, der fører til elskovens død.

Flowoplevelser

Udenfor nummerets tema bringes en artikel om flowoplevelser, de oplevelser der kan ledsage handleforløb, som man udfører kompetent, med lyst og uden selvrefleksivitetens og mål-middel-rationalitetens gustne overlæg. Det er måske sådanne handleforløb, der udvikler?